

УДК 504:664

Лозовська Н.М.,

аспірантка,

Національний університет харчових технологій, м. Київ

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ НА ДОВКІЛЛЯ

Виробництва харчової галузі є ресурсомісткими, які мають велику кількість відходів та є джерелом негативного впливу на навколишнє середовище. У статті здійснено дослідження екологічних проблем на підприємствах харчової промисловості в Україні, зокрема проаналізовано екологічні платежі пред'явлені та фактично сплачені підприємствами, викиди забруднюючих речовин у навколишнє середовище підприємствами та запропоновано заходи щодо екологізації підприємств. Запропоновані пропозиції щодо покращення економіко-екологічного управління на підприємствах харчової галузі.

Ключові слова: екологічні платежі, забруднюючі речовини, навколишнє середовище, екологічне управління, відходи виробництва.

ВЛИЯНИЕ УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ОТРАСЛИ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ

Лозовская Н.М.

Производства пищевой отрасли являются ресурсоемкими, что влечет возникновение большого количества отходов и является источником негативного воздействия на окружающую среду.

В статье проведено исследование экологических проблем на предприятиях пищевой промышленности Украины, в частности проанализированы экологические платежи, которые предъявлены и фактически уплаченные предприятиями, выбросы загрязняющих веществ в окружающую среду предприятиями и предложены меры по экологизации предприятий.

Рассмотрены предложения по улучшению экономико-экологического управления на предприятиях пищевой отрасли.

Ключевые слова: экологические платежи, загрязняющие вещества, окружающая среда, экологическое управление, отходы производства.

INFLUENCE OF UKRAINIAN FOOD COMPANIES ON ENVIRONMENT

Lozovska N.

Production of food industry requires a lot of resources that have a lot of waste and a source of negative impact on the environment.

The article studies the environmental problems in the food industry in Ukraine, in particular, analyzed and presented environmental payments actually paid by enterprises, the emission of pollutants into the environment of enterprises and for greening businesses

proposed measures. Was expressed the idea for improving the economic and environmental management in the food industry.

Keywords: environmental payments, pollutants, environment, environmental management, waste production.

Постановка проблеми. Питання охорони навколишнього середовища посідають важливе місце в сучасному суспільстві. В третьому тисячолітті охорона довкілля стає першочерговим питанням, яке привертає особливу увагу спільноти. Промислове виробництво вважають головним джерелом екологічних проблем. Підприємства харчової промисловості не є основними забруднювачами довкілля, але дане виробництво потребує великої кількості води, а також вони спричиняють викиди в атмосферу таких забруднюючих речовини як: діоксид азоту, аміак, соляна кислота, сажа, дифторхлорметан, фенол та інші, які призводять до парникового ефекту.

Дані проблеми потребують ретельного дослідження та детального аналізу, які дозволять сформулювати екологічні цілі, завдання та конкретні екологічні програми управління відходами виробництва та викидами, а також програми, розробка яких надає можливість створити алгоритми, що попереджуватимуть виникнення екологічно-небезпечних ситуацій та техногенного забруднення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання екологічного управління на підприємствах у сучасних умовах господарювання, у тому числі і на підприємствах харчової галузі, досліджували такі науковці: С.М. Волошин, Л. В. Жарова, Є. В. Хлобистов, О. А. Чебанов, С.Ю. Дайман, Н.В. Пахомова, А. Эндерс, К. Рихтер, Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов, С. К. Харічков, С.М. Ілляшенко, Л.Г.Мельник, О.І. Карінцевої та інші [1–8].

Проте, зважаючи на актуальність питань щодо екологічного управління на сучасних підприємствах, виникає необхідність у більш глибокому дослідженні даного питання для підприємств харчової галузі.

Мета статті. Запропонувати рекомендації щодо удосконалення екологічного управління екологічного управління на підприємствах харчової галузі в Україні.

Основні результати дослідження. Довготривалі викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря спричиняють зміну клімату на планеті, а також шкідливо впливають на здоров'я населення.

На підприємствах України, як правило, часто використовують морально-застаріле та фізично-зношене обладнання, а також, мало наявних енергозберігаючих технологій, що в свою чергу зумовлює інтенсивне використання ресурсів, мало контрольовані викиди токсичних речовин атмосферу, котрі негативно впливають на екологічну ситуацію загалом. Таким чином, на сьогоднішній день рівень техногенно-екологічної безпеки на промислових підприємствах є одним з важливих факторів, що сприятимуть усуненню екологічних ризиків.

Розвиток підприємств харчової промисловості в Україні в сучасних умовах супроводжується ростом їх екологічної небезпеки. Підприємства харчової промисловості створюють складну екологічну ситуацію адже, як правило, не впроваджують безвідходні та маловідходні технології, мають низькі ступені очистки стічних вод, викидів

забруднюючих речовин в атмосферу та значну кількість відходів виробництва. Водночас від підприємств харчової галузі очікують якісних, екологічно безпечних продуктів харчування, що потребує вирощування екологічно-чистої сільськогосподарської сировини. Тому на підприємствах харчової галузі в першу чергу необхідно створювати сучасні надійні системи екологічного управління, які дозволять захистити довкілля від шкідливого впливу виробництва.

Обсяги виробленої продукції харчової промисловості у загальній частці обсягів виробленої продукції в Україні станом на 12.12.2012 р. становила – 16,4% (рис. 1).

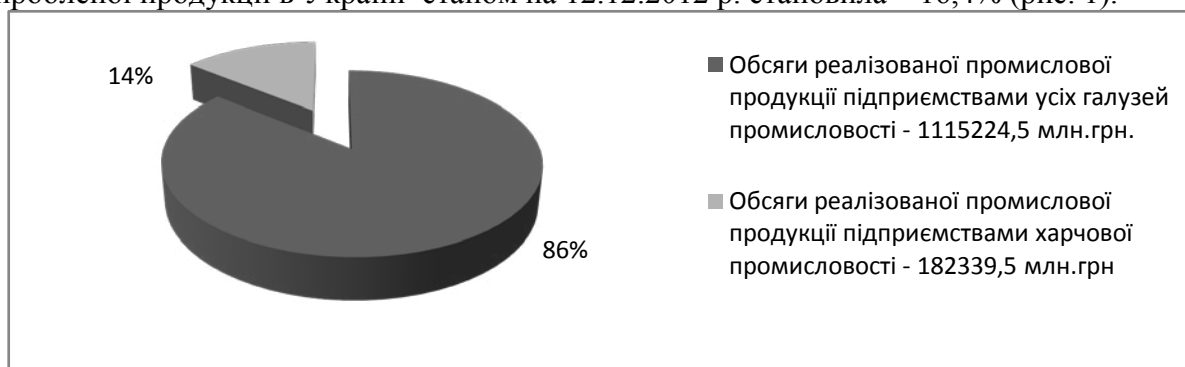

Рис. 1. Обсяги реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг у 2012 р.

Джерело: згруповано автором за даними [5]

В Україні функціонує концепція платного природокористування, для підвищення її ефективності ухвалено низку законів, що пов'язані з використанням природних ресурсів. Аналізуючи екологічні платежі, які пред'явлені підприємствам за 2009-2012рр. (табл.1) можна відмітити, що величина цих екологічних платежів за період з 2009 р. по 2012 р. збільшилась на 138197,8 тис.грн., що у відносному виразі становить 69,29%, збільшення відбулось завдяки зростанню величини зборів за забруднення навколишнього середовища, штрафів за адміністративні правопорушення в галузі охорони природи та екологічного податку, який почали стягувати у 2011р.

Таблиця 1. Екологічні платежі, які пред'явлені підприємствам, організаціям та установам за забруднення навколишнього природного середовища в Україні у 2009-2012рр., тис. грн.

Рік	Пред'явлено екологічних платежів - усього	у тому числі		
		збори за забруднення навколишнього природного середовища	штрафи за адміністративні правопорушення в галузі охорони природи	Позови про відшкодування збитків, заподіяних порушеннями природоохоронного законодавства
2009	1209666,7	1198718,1	2119,6	8829,0
2010	1508737,5	1361199,5	4439,5	143098,5
		Екологічного податку		Штрафних санкцій за порушення природоохоронного законодавства
2011	2106560,7	1988282,5		118278,2
2012	2047864,5	2028567,8		19296,7

Джерело: згруповано автором за даними [5]

Частка пред'явлених екологічних платежів підприємствами харчової промисловості у загальному обсязі пред'явлених екологічних платежів в Україні становила відповідно: 2009 р. – 1,27%; 2010 р. – 1,08%; 2011 р. – 0,81%; 2012 р. – 0,93% [5].

На зниження величини частки пред'явлених екологічних платежів підприємствами харчової промисловості до загальної кількості пред'явлених екологічних платежів, на нашу думку, вплинуло зменшення кількості підприємств харчової промисловості, котрі мали викиди в атмосферне повітря. Порівнюючи 2012р. та 2009 рік по величині екологічних платежів фактично сплачених підприємствами можна спостерігати тенденцію до збільшення (табл. 2), яке відповідно склало 8396526 тис. грн., що у відносному виразі складає 75,55%; здійснюючи порівняння 2012 та 2011 рр. відбулося збільшення на 107065,5 тис. грн., що відповідно складає 5,81% (рис.3)

Таблиця 2. Екологічні платежі фактично сплачені підприємствами усіх галузей за забруднення природного середовища у 2009-2012 рр. в Україні (тис. грн.)

Рік	Фактично сплачено екологічних платежів – всього в Україні	Фактично сплачено екологічних платежів підприємствами харчової промисловості
2009	1111401,7	15397,0
2010	1240695,8	15501,7
2011	1843988,8	14695,2
2012	1951054,3	18903,8

Джерело: згруповано автором за даними [5]

Аналізуючи фактично сплачені екологічні платежі підприємствами харчової промисловості, слід відмітити, їх динаміку до збільшення, адже порівнюючи дані 2012 року та 2009 року збільшення склало 3506,8 тис. грн., що у відносному виразі становить 22,77%. При аналізі даних 2012 року та 2011 року відмічається збільшення, яке склало 4207,8 тис. грн., що у відносному виразі становить 28,64%. Водночас величина фактично сплачених екологічних платежів у 2011 році порівняно з 2010 роком зменшилась на 806,5 тис. грн., що у відносному виразі становить (-5,2%). Водночас аналізуючи питому вагу сплачених екологічних платежів підприємствами харчової промисловості в загальній кількості екологічних платежів (рис.2) слід відмітити, що даний показник щорічно зменшується.

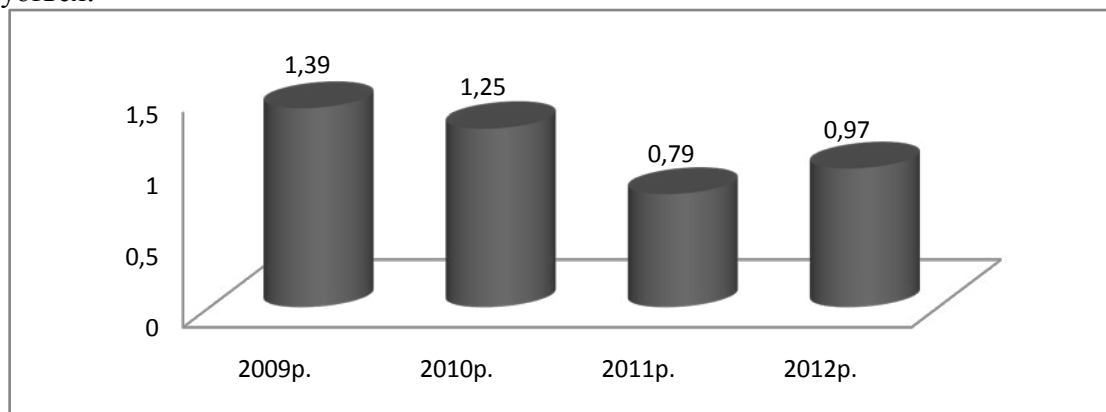

Рис. 2. Питома вага сплачених екологічних платежів підприємствами харчової промисловості в загальній кількості екологічних платежів

Джерело: згруповано автором за даними [5]

Величина фактично сплачених екологічних платежів підприємствами усіх галузей промисловості України, різниться в сторону зменшення, порівняно з пред'явленими екологічними платежами. Так, у 2012 р. ця різниця становила 96810,2 тис. грн. для усіх підприємств і 136 тис. грн. для підприємств харчової промисловості (табл.3,4). Це свідчить про необхідність удосконалення фіскальної політики держави в галузі природокористування.

Таблиця 3. Різниця між пред'явленими та сплаченими екологічними платежами, тис. грн.

Роки	Підприємства усіх галузей	Підприємства харчової промисловості
2009	98265	43,6
2010	268041,7	763,9
2011	262571,9	2382,7
2012	96810,2	136,3

Джерело: згруповано автором за даними [5]

Майже всі підприємства харчової галузі здійснюють викиди в атмосферу газів, пилу, пару, солей та надлишкового тепла, які забруднюють стан атмосферного повітря.

Таблиця 4. Екологічні платежі, які фактично сплачені підприємствами усіх галузей за забруднення природного середовища у 2009-2012 рр. в Україні, тис. грн.

Роки	Фактично сплачено екологічних платежів – всього в Україні	Фактично сплачено екологічних платежів підприємствами харчової промисловості
2009	1111401,7	15397,0
2010	1240695,8	15501,7
2011	1843988,8	14695,2
2012	1951054,3	18903,8

Джерело: згруповано автором за даними [5]

Аналізуючи кількість підприємств усіх видів діяльності, що мали викиди у 2009-2012 рр., слід відмітити, що загальна кількість підприємств має тенденцію до зменшення (рис.3). Порівнюючи дані 2012 року та 2009 року кількість підприємств всіх видів економічної діяльності, що мали викиди зменшилась на 2012 одиниць, що у відносному виразі становить 23,86%. Порівнюючи дані 2012 року та 2011 року, зменшення склало 265 одиниць, що у відносному виразі становить 3,14%.

Аналізуючи кількість підприємств харчової промисловості, що мали викиди (рис.3) у 2009-2012 рр., слід відмітити, що їхня кількість має тенденцію до зменшення. Порівнюючи дані 2012 року та 2009 року зменшення склало 344 одиниці, що у відносному виразі становить 36,91%. Порівнюючи дані 2012 року та 2011 року, зменшення склало 78 підприємств, що у відносному виразі становить 8,37%.

Незважаючи на те, що загальна кількість підприємств, які мали викиди в Україні має тенденцію до зменшення, обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу постійно зростають: 2009р. – 3928,1 тис. т; 2010р. – 4131,6 тис. т; 2011р. – 4374,6 тис. т; 2012 р. – 4335,3 тис. т. Збільшення обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу за 2009 – 2012 рр. склало 407,2 тис. т, що у відносному виразі становить 10,37%;

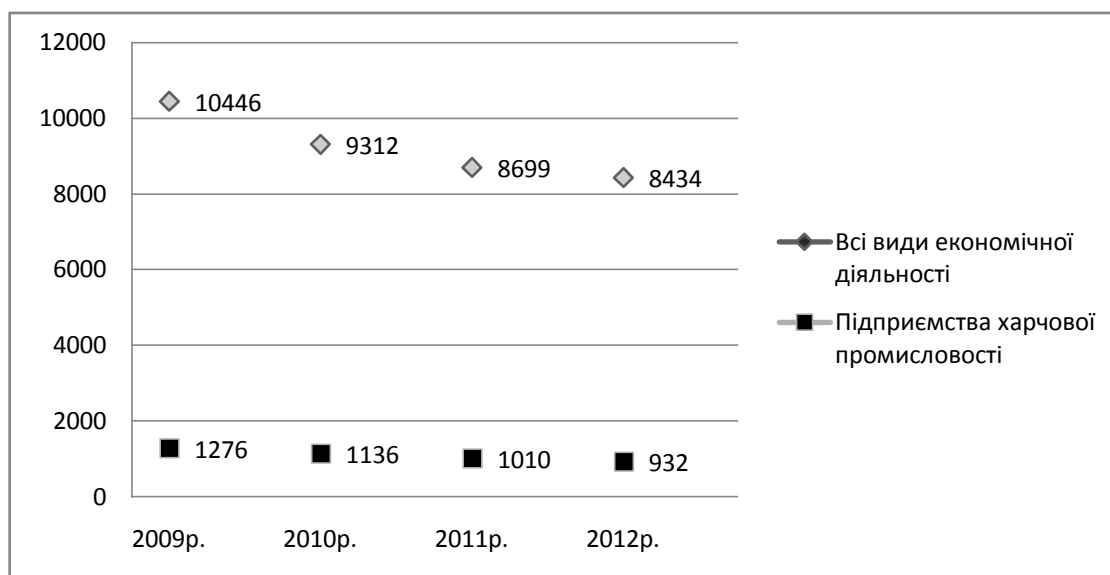

Рис. 3 Кількість підприємств, що мали викиди в атмосферу у 2009-2012 рр.
Джерело: згруповано автором за даними [5]

Аналізуючи приріст обсягів викидів забруднюючих речовин, які здійснюють підприємства харчової промисловості (рис.4), можна стверджувати, що за аналізований період збільшення склало 0,4 тис. т, що у відносному виразі становить 1,29%. Найбільша кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферу була у 2010 році і становила 32,5 тис. т. Відповідно також щорічно збільшується величина обсягів викидів забруднюючих речовин, що припадає на одне підприємство (рис.5).

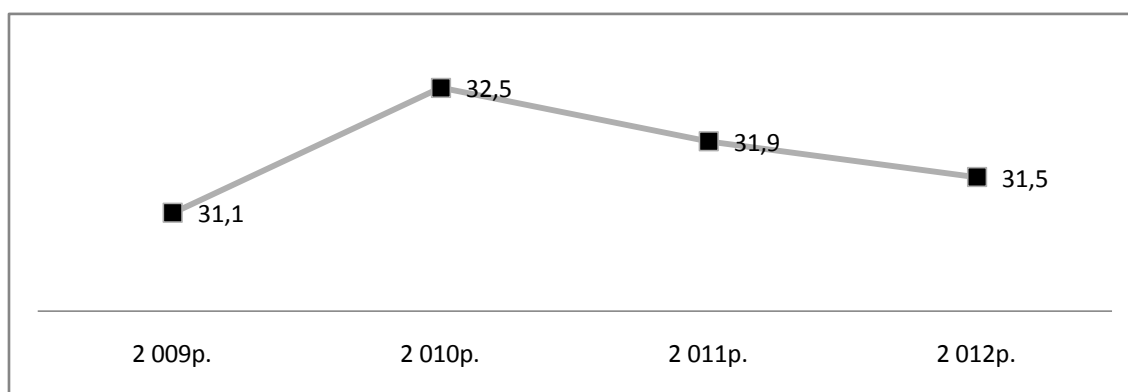

Рис. 4. Обсяги викидів забруднюючих речовин підприємствами харчової промисловості, тис. т

Джерело: згруповано автором за даними [5]

Порівнюючи дані 2009 року та 2012 року, спостерігається збільшення обсягів викидів в атмосферу, що припадає на одне підприємство (рис.5). Так, у 2012 році на одне підприємство припадало 0,51 тис. т викидів у атмосферу, що на 0,13 тис. т більше ніж у 2009 р., що у відносному виразі становить 34,21%. Щодо підприємств харчової промисловості, то за аналізований період збільшення склало 0,009 тис. т, що у відносному

виразі становить 37,5%. Це свідчить про те, що на сучасних підприємствах недостатньо уваги приділяють впровадженню екологічно чистих виробничих процесів та не займаються впровадженням систем діагностики та контролю за викидами в атмосферу.

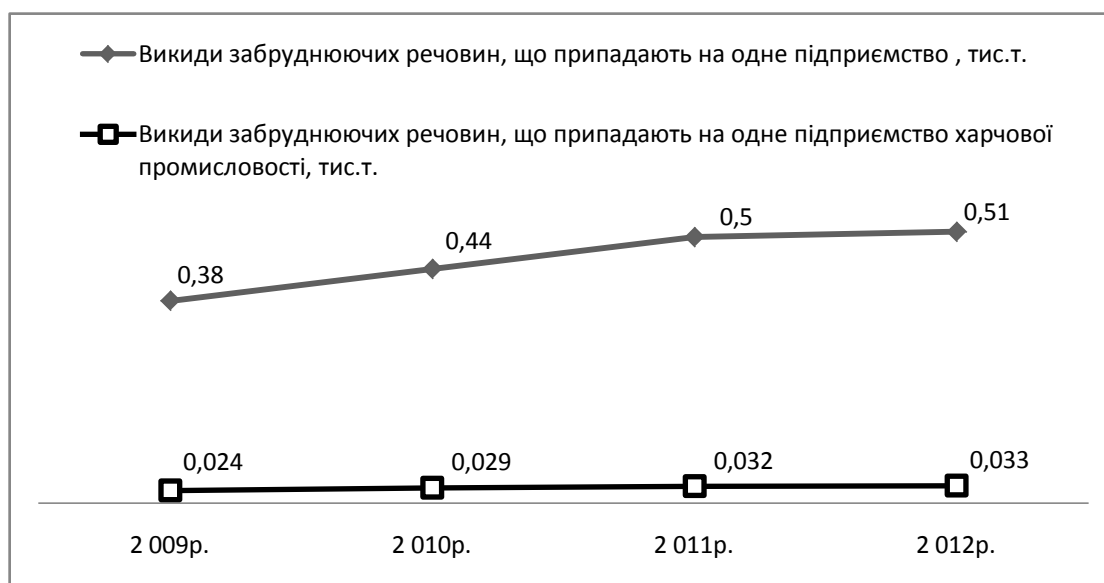

Рис. 5. Обсяги викидів забруднюючих речовин в середньому одним підприємством, тис. грн.

Джерело: згруповано автором за даними [5]

Загальновідомою є інформація, що вміст в атмосфері діоксиду вуглецю та інших газів забезпечують парниковий ефект, який сприяє підвищенню температури навколишнього середовища. У свою чергу таке підвищення температури посилює випаровування і відповідно збільшує концентрацію водяної пари в атмосфері, що призводить до подальшого підвищення температури в при поверхневих шарах атмосфери, що матиме вагомий вплив на діяльність людей.

Аналізуючи обсяги викидів діоксиду вуглецю в Україні можна стверджувати, що про їх щорічне збільшення, яке припадає на одне підприємство, як для підприємств всіх видів економічної діяльності, так і для підприємств харчової промисловості.

Зокрема викиди діоксиду вуглецю підприємствами всіх галузей промисловості в Україні становили: 2009 р. – 152809,1 тис. т; 2010 р. – 16504,1 тис. т; 2011р. – 202222 тис. т; 2012р. – 198175,1 тис. т [5].

Збільшення обсягів викидів в атмосферу діоксиду вуглецю за 2009–2012 рр. для підприємств усіх галузей склало 45366 тис. грн.

Викиди діоксиду вуглецю спричинені підприємствами харчової промисловості в Україні становили: 2009 р. – 2376 тис. т; 2010 р. – 2468,9 тис. т; 2011р. – 2674,3 тис. т; 2012р. – 2726,3 тис. т.

Пріріст обсягів викидів діоксиду вуглецю, спричинений підприємствами харчової промисловості за аналізований період склав 350,3 тис. т, що відповідно мало вплив на збільшення кількості викидів діоксиду вуглецю, що припадає на одне підприємство (рис. 6)

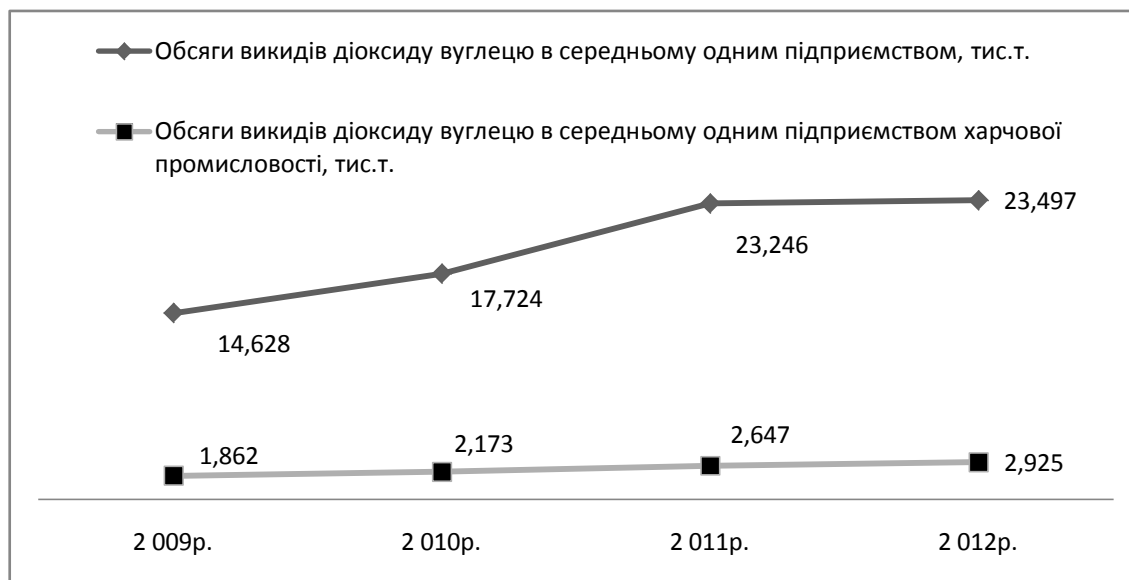

Рис.6. Обсяги викидів діоксиду вуглецю в середньому одним підприємством, тис. т

Джерело: згруповано автором за даними [5]

Удосконалення екологічного розвитку українських підприємств, на нашу думку, має передбачати економію ресурсів, що використовуються у виробництві, зменшення кількості відходів, викидів в атмосферне повітря, стічних вод у ґрунти. Досягнути даних результатів можна шляхом впровадження маловідходних технологій, створення систем безвідходного виробництва, виготовлення екологічно чистої продукції, впровадження інноваційних ресурсозберігаючих технологій, впровадження стандартів екологічного керування, які дозволять щорічно зменшувати обсяги викидів. Також для зменшення негативного впливу підприємств харчової галузі, необхідно проводити природоохоронні заходи, що включають здійснення заходів із утилізації та знезараженню викидів, які спричиняють негативний вплив на навколишнє середовище.

Висновки. З огляду на екологічну ситуацію в Україні, досвід організації природоохоронної діяльності й обставин господарювання на підприємствах харчової галузі в ринкових умовах, пріоритетним напрямком формування екологічної безпеки слід вважати фінансово-економічне заохочення підприємств, які прагнуть знизити обсяги шкідливих викидів та відходів виробництва. Стрижнем економіко-екологічного управління підприємств галузі має бути дотримання нормативів екологічної безпеки, яка ґрунтується на сучасній методологічній базі. Але це неможливо здійснити без удосконалення відповідної екологічної законодавчої бази згідно міжнародних стандартів на рівні держави. Сьогодні не можна обійтися без формування і реалізації такого економічного механізму екологічного регулювання в Україні, який би гнучко й ефективно впроваджував екологічну складову у ринкову модель розвитку національного господарства.

1. «Зелена» стратегія регіону : [монографія] / Б. В. Буркинський, Т.П. Галушкіна, В.Є. Реутов, С.К. Харічков [та ін.]; [за наук. ред. Б. В. Буркинського, Т. П. Галушкіної]. – Саки : ПП «Підприємство Фенікс», 2011. – 448 с.
2. Волошин С. М. Соціально-економічний аналіз надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру / С. М. Волошин, Л. В. Жарова, Є. В. Хлобистов, О. А. Чебанов ; [за наук. ред. д.е.н. проф. Є. В. Хлобистова]. – Сімферополь : СОНАТ, 2010. – 258 с.
3. Методи оцінки екологічних втрат / За ред. Л.Г.Мельника, О.І.Карінцевої. – Суми: ВДТ «Університетська книга», 2004. – 288 с.
4. Напрями й потреби політики сталого й екологічно збалансованого розвитку в Україні. – К.: UNDP Ukraine, 2004. – 20 с.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Пахомова Н.В. Экологический менеджмент / Н.В. Пахомова, А. Эндерс, К. Рихтер. – СПб.: Питер, 2003. – 544 с.
7. Системы экологического менеджмента для практиков / С.Ю. Дайман, Т.В. Островкова, Е.А. Заика, Т.В. Сокорнова; [Под ред. С.Ю. Даймана]. – М.: Изд-во РХТУ им. Д.И. Менделеева, 2004. – 248 с.
8. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління: Монографія / За ред. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВДТ «Університетська книга», 2002. – 250с.